

Bokmeldinger

Skoglandet Solør-Odal. Kongsvinger, Kvinnemuseet – Museene i Glåmdal. 286 sider, ill.

Anmeldt av Sidsel Natland,
Høgskolen i Oslo

Å plassere Skoglandet på kartet

I forordet til boka *Skoglandet Solør-Odal* beskrives området som så mangt: En skog, en elv, en grense. Det beskrives som et sted mange kommer fra, flytter til, reiser gjennom, besøker. La det være sagt med det samme: Jeg tilhører dette Skoglandet. Jeg vokste opp der, og jeg har kommet tilbake til Skoglandet. Etter å ha pendlet mellom Vestlandet og Østlandet noen år, vet jeg noe om at betegnelsen *Skoglandet* ikke kunne vært en bedre egnet tittel for det geografiske området boka omhandler. For meg begynner Skoglandet noen timers kjøring etter at jeg har passert vestlandets fossende elver, stupbratte fjellsider, Filefjell og Valdres. Skoglandet begynner når jeg tar av E6 og ser, ja nettopp, skogen. Skogen som brer seg innover i det området som jeg skal fortsette i, fylkesvei 24 østover mot Odalen. Der er Skoglandet, da er jeg hjemme.

Er det for slike som meg boka er skrevet? Er den mest myntet på oss som bor her i Skoglandet, enten vi er innfødt, tilbake- eller innflyttet? I innledningen understrekes betydningen av å bli kjent med *sine egne* eller stedets røtter, "(...) både for dem som har bodd her lenge, men også for alle innflyttere." Personlig biografi og plass smelter sammen. Eller kan den også være

interessant for andre, i så fall på hvilke måter? Det skal jeg forsøke å si noe om.

Om boka

Boka er utgitt av Kvinnemuseet og Museene i Glåmdal for å markere 40-årsjubileet til *Tidsskriftet Solør-Odal*. Alle bidragsytere er "av de fremste fagfolk og skribenter som distriktet kan oppvise", og målet har vært å "vise fram noe av det ypperste og mest særpregede fra Solør-Odals mangfoldige historie", heter det i forordet. Boka består av 30 kapitler. I tillegg er fem mindre tekster samlet til slutt under overskriften "Og ikke nok med det". Kapitlene varierer i lengde, alt fra 2–20 sider. Boka er rikt illustrert, og det finnes flere vakre fotografier fra området den omhandler.

Tematisk er det et vidt spenn i bokas bidrag, fra historikk om kunstnere og (folkelige) kunstformer fra distriktet, byggeskikk, klesskikk, diktere og forfattere, trolldomsformler, sæterliv, husmannsplasser, krigsår, malmutvinning, grenseloser under andre verdenskrig og til og med et kapittel om poteter! De fleste kapitlene er skrevet som kulturhistoriske, fagformidlende artikler. Innimellom er det imidlertid også noen mer skjønnlitterære bidrag eller bidrag med mer preg av personlige fortellinger, slik som Kari Sommerseth Jacobsens skildring av sitt sommerlige opphold på en fraflyttet husmannsplass, Monica Kristensens (polfarerer) refleksjoner omkring fortidens grenseoppganger i arbeidet med å sette opp en skigard, og ikke minst forfatte-

ren Levi Henriksens bidrag om Kongsvinger – ”Stedet som Gud gjemte”. Mange av bidragsyterne har faglig bakgrunn innen kunsthistorie og kulturfag.

Bokas fagformidlende kapitler har en populærvitenskapelig form. De fleste er deskriptive mer enn analytiske, noe som gjør dem lettleste og fint tilgjengelige for et bredt publikum. Alle bidragene kan leses som selvstendige artikler, slik at man kan ta for seg innholdsfortegnelsen og slå opp på det kapittel man umiddelbart får lyst til å lese. Det synes allikevel å være en viss strukturering av kapitlene: De sju første kapitler om kunstnere, dekorasjonsmaling, flettverk, draktskikk og byggeskikk i distriktet kan sies å ta for seg materielle kulturuttrykk og –minner. De seks neste bidragene dreier seg mer om det muntlige; om spellemenn, magiske formler, Ole Bulls tilknytning til Glåmdal, Sigurd Hoels og Hans Børli's klassereiser, samt to lokale Odalsdiktere; Jakob Lishaugen og Hans L. Fredheim. Deretter tar boka leseren med ut i naturen og dens næringsveier med bidrag om skogsdrift, malmutvinning, sæterdrift og kanalbygging. Bidragene om husmannsliv, grenselostrafikk, grensehandel og brev fra en soldat på Kongsvinger festning i krigsårene 1808–1809 er igjen bidrag som fokuserer på folks egne opplevelser, både i form av dokumenter, brev, bilder og fortellinger. For eksempel utfyller Trond Hageruds bidrag om distriktets militærhistorie og krigsårene 1808–1809 og Roar Lishaugens presentasjon av brev fra soldater på Kongsvinger festning i den samme perioden, hverandre godt.

Noen av bidragene kan muligens sies å bli litt vel detaljerte med henhold til å plassere personer, slekt og årstall. For en utenforstående leser kan det innimellom virke forvirrende og gå ut over flyten i lesingen, men for en leser fra distriktet som kanskje

kjenner til de navn og familier som nevnes, er antagelig dette detaljnivået av interesse. Det kan også innvendes at enkelte av bidragene bruker ord og begreper som ikke nødvendigvis er kjent for alle, for eksempel en yngre lesergruppe, for eksempel når det gjelder faguttrykk innen skogsdrift.

Hva kjennetegner dette distriktet? Dette sier heldigvis Vegard Lie og Bjørn Sverre Hol Haugen noe om i sine bidrag om henholdsvis dekorasjonsmaling og draktskikk. I større grad enn de andre bidragsyterne setter de to sine tema inn i større samfunns- og forskningsmessige kontekster. Lie setter sitt tema i en regional kontekst når han beskriver en kultur ”som skjuler sine spor”. Han forteller lettfattelig og informativt om hvordan flatbygda har hatt en særlig stilling med sin beliggenhet mellom storbyen (Christiania) og ”dalførene”, hvor det var en sterk forestilling om at det autentiske befant seg. Solør-Odal har vært preget av 1) at mange sosiale lag bor i samme område og 2) en åpenhet mot impulser og en sterk endringsmentalitet. Dette er informasjon om området som kunne vært vurdert inn i en innledning til boka som helhet. Nå er det Levi Henriksens tekst om Kongsvinger som får ”sette scenen” for boka, men det spørres om ikke noen av de faglige innsiktene fra Lie og Hol Haugen kunne vært brukt i en innledning som i større grad ga leseren en introduksjon til området og en retning for lesning av boka.

Røtter og føtter

Som nevnt sies det i bokas forord at det er viktig å bli kjent med egne eller stedets røtter, både for de som kommer herfra, men også for de som har flyttet hit. Det uttrykkes også et ønske om at boka skal nå nye generasjoner interesserte lesere. Her

skisseres en tenkt lesergruppe, det er en bok for *oss* – som kommer herfra eller som er her. Røtter er viktig! Men man kan også vurdere boka i forhold til en annen lesergruppe – turister og de som ”reiser gjennom”, samt en tredje – et faglig/vitenskapelig publikum med interesse for kulturhistorie fra området, men også for denne type bøker som ”genre”. Bøker som *Skoglandet* kan dermed ha ulike bruksområder og ulik funksjon for ulike lesergrupper – på hvem sine premisser skal den omtales? Boken er ikke en vitenskapelig antologi, den er en arena for formidling av kulturhistorie. Det ville derfor være urimelig å vurdere den som vitenskapelig tekst. Derfor vil jeg heller reflektere omkring hva slags betydning slike bøker kan ha, og for hvem.

Journalisten og forfatteren Knut Olav Åmås sa en gang i et intervju at han ikke *kommer* fra Odda, men at han en gang *kom* fra Odda. Det er en interessant betraktning i forhold til hva røtter ”er”, og han beskrev ordvalget som sitt opprør med en dominerende ”rotmetafysikk”. Å vektlegge at man en gang kom fra en plass, kan markere et brudd med denne plassen. Det kan også forstås som at *noe* av ens identitet fortsatt er knyttet til plassen man kom fra, men at man også har blitt noe mer. Det er nesten klisjéaktig å snakke om at vi både har røtter og (eller bare) føtter, samt at våre identiteter er flytende og at vi kan velge hva vi vil fremstille oss som. Ingunn Aastebøls fine bidrag i boka om klassereisene til Sigurd Hoel og Hans Børli, opplevelsen av å stå med en fot i hver leir og det å føle seg litt utenfor uansett selskap, er ikke bare beskrivende for det mange av oss kan føle. På et annet nivå kan det forstås som en opplevelse av at vi har røtter, selv om vi har røsket litt i dem. Hoels og Børlis ambivalens til både bygde- og byliv kan forstås som at røttene både var en mulighet og en

hindring – mulighet til å skape i form av sin diktning, hindring i å oppleve seg som inkludert.

Når utgiverne av boka fremhever røtter, må det forstås som at deres utgangspunkt er at boka har en funksjon for den lesergruppa som ”tilhører” distriktet. Ved å lese boka, lærer man om disse plassene, om sin lokale historie, sin fortid – og dermed kanskje noe om seg selv. Den kan ha en identitetsskapende funksjon. Boka bidrar til å skape en plass, skape eller bekrefte en identitet. For besøkende, gjennomreisende og turister kan den ha lignende funksjoner: Den er av kulturhistorisk verdi, den informerer og beskriver, og slik sett skapes også en plass mentalt hos de som eventuelt kjøper boka som et minne om distriktet de dro gjennom, ferierte i. For kulturforskeren med interesse for det lokale, vil jeg tro at det finnes mye interessant empiri i boka, med henvisning til kilder man eventuelt kan fordype seg videre i. Men kanskje er det noe annet ved bøker som *Skoglandet* som interesserer kulturforskeren?

Kulturforskere har de senere år vært opptatt av folks nyvunne interesse for kulturarv, lokalhistorie og egen region. Referanser har vært gjort til materiell kultur, plasser og gjenstander. Perspektivet er at det er gjennom disse at mennesker skaper sine identiteter. Nils Gilje og Jonas Frykman skriver i boka *Being There* (2003) at det lokale ikke trenger å forstås som noe forutbestemt og fastlagt for mennesker, men at enhver artikulering av røtter og tilhørighet har potensiale til å redefinere plasser og materiell kultur for derigjennom å kunne skape sin egen ”personlige” kulturarv. Spørsmålet er om identitet er noe du skaper som del av et refleksivt prosjekt eller om det er noe du blir bevisst på særlige plasser under særlige omstendigheter?

Hva slags plass kan bøker som *Skoglandet* ha i denne identitetskonstruksjonen? Kan slike bøker i seg selv betraktes som en genre og en kilde til studier av plass? Kulturforskere har vært opptatt av hvordan festivaler setter steder på kartet, hvordan de engasjerer lokalt, samt hvordan de både kan endre steders selvforståelser og gi nytt innhold til gamle fortellinger. Kan bøker som befester og bekrefter en plass, studeres på lignende måter, kan de ha lignende funksjoner for et lokalt publikum?

Avsluttende betraktning

Lesingen av en slik bok gjør at man straks gjør seg refleksjoner om flere plasser og mennesker fra *Skoglandet* som også har en historie å fortelle. Jeg har bedt andre om å lese boka og spurt om det er noe mer de ville ønske å lese om. Jeg har fått svar som indikerer et savn etter fortellingene om det hverdagslige, de sosiale og kulturelle aspekt ved livet i Skoglandet – eksempelvis temaer som sykdom og helse, fattigdom og sosialhjelp, lensmannssystem og straffeforfølgelse, taterhistorien, pendlerne. Boka kan nok oppleves som å ha en overvekt på det gjenstandsorienterte og estetiske, kanskje et enda større fokus på hverdagsliv og det

muntlige kunne vært integrert?

Tidsrommet som dekkes i boka, er hovedsakelig 1700–1900-tallet. Torp Larsens dikt *Morra Blues*, som berører tilværelsen som dagpendler mellom vårt distrikt og Oslo, bærer imidlertid bud om at det både finnes flere og nyere fortellinger fra Skoglandet. Den nære fortid og det nåtidige har vel så relevante historier å fortelle, ikke minst om målet er å få de yngre lesergruppene interessert?

Kvinneres hverdagsliv kommer særlig til uttrykk i boka gjennom Sommerseth Jacobsens bidrag om Kitty fra husmanns(!)-plassen Mellemgården og historien om kokebokforfatteren Maren Elisabeth Bang, ført i pennen av Geir T. Risåsen. Utover det er det en overvekt av mannlige perspektiv på livet i Skoglandet. Det får meg til å tenke på tittelen på Bergh og Leiras (1974) bidrag til Nord-Odals-studien på 1970-tallet – ”Hå har et kvinnfolk å si, da!”. Kvinneliv har også vært en ”kultur som har skjult sine spor”. Med andre ord tror jeg *Skoglandet* bærer på enda flere fortellinger, og jeg ser fram til neste jubileumsår!